21.2.2018

Marko Meriniemi
lainsäädäntöneuvos

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys sotilastiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi

1 Suomen turvallisuusympäristön muutos

Sotilas- ja siviilitiedustelulainsäädäntöä koskevissa hallituksen esityksissä (HE 203/2017 vp ja HE 202/2017 vp) sekä sisäministeriön hallituksen esityksestä siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi (HE 202/2017 vp) antamassa lausunnossa selvitetään seikkaperäisesti Suomen turvallisuustilanteen muutokseen ja monimutkaistumiseen liittyviä näkökohtia.

Suomen turvallisuustilanteen ja -ympäristön muutokseen ovat vaikuttaneet muun ohella sotilaallisen toiminnan ja jännitteen lisääntyminen lähialueillamme. Kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvat vakavimmat uhat ovat nykyään hyvin usein alkuperältään tai kytköksiltään kansainvälisiä ja siten vaikeammin hallittavia. Lisäksi viestintäteknologian nopea kehitys on tehostanut ja helpottanut Suomelle uhan muodostavien tahojen välistä yhteydenpitoa ja verkostoitumista sekä vaikeuttanut uhkien taustalla olevien tahojen tunnistamista. Teknologian kehittyminen on myös mahdollistanut kansallista turvallisuutta vaarantavien tekojen valmistelun ja toteuttamisen entistä lyhyemmässä ajassa. Samalla uhat ovat muuttuneet toteutuessaan vaikutuksiltaan aiempaa laajemmiksi, moniulotteisimmiksi ja vaarallisemmiksi yksittäisten ihmisten ja koko yhteiskunnan kannalta.

Suomen turvallisuustilanteen heikentyminen ja tarve varautua Suomeen kohdistuviin uhkiin muodostavat sisäministeriön näkemyksen mukaan sellaisen poikkeuksellisen tilanteen, joka perustelee tiedustelua koskevan lainsäädännön kiirehtimistä.

2 Nykyisten toimivaltuuksien käytön oikeudelliset rajoitteet tiedustelutoiminnassa

Nykyisten rikostorjuntatoimivaltuuksien (salaisten tiedonhankintakeinojen) yhteinen piirre on se, että ne on määritelty henkilö- ja rikoslähtöisesti. Niitä voidaan kohdistaa vain sellaiseen henkilöön tai käyttää hankittaessa tietoa vain sellaisen henkilön toiminnasta, jonka voidaan perustellusti olettaa tulevaisuudessa syyllistyvän tai jo syyllistyneen tietyn rangaistusuhan ylittävään rikokseen, rikoksen yritykseen tai joissain tapauksissa sellaisen valmisteluun.

Rikostorjuntatoimivaltuuden käyttö tulee lähtökohtaisesti pystyä kohdistamaan aina tiettyyn henkilöön, vaikka henkilön henkilöllisyys ei tarvitse olla viranomaisen tiedossa. Telekuuntelu tai televalvonta voidaan kohdistaa myös tuntemattomaan henkilöön esimerkiksi IP-osoitteen perusteella, vaikka tiedusteluviranomaisella tulee olla tietty varmuus siitä, että kyseinen IP-osoite on tuntemattoman henkilön käyttämä. Jos tällaista tiettyyn henkilöön liittyvää rikostorjunnallista perustetta ei ole olemassa, ei poliisilain mukaisen salaisen tiedonhankintakeinon käyttö ole mahdollista.

Tiedustelutoiminnalle tyypillistä on, ettei tietty henkilö ole aina tiedossa, vaan tiedustelun olennaisena tavoitteena on löytää sellaiset henkilöt, joiden toiminta on sotilastiedustelussa tiedustelutehtävän suorittamiseksi tarpeen tai joiden toiminta vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta. Siksi tiedustelutoimivaltuuksien

käyttöperusteiden kohdalla tulisi irtaantua nykyisten toimivaltuuksien rikos- ja henkilöperustaisuudesta.

Sotilas- ja siviilitiedustelulainsäädäntöä koskevissa hallituksen esityksissä (HE 203/2017 vp ja HE 202/2017 vp) kerrotuilla perusteilla tiedustelutoimivaltuuksien käytön edellytykset on perusteltua määritellä uhkalähtöisesti.

3 Tiedustelupaketti

Sotilastiedustelua koskeva hallituksen esitys (HE 203/2017 vp) liittyy seuraaviin eduskunnassa käsiteltävänä oleviin hallituksen esityksiin: 1) Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta (HE 198/2017 vp); 2) Hallituksen esitys eduskunnalle siviilitiedustelulainsäädännöksi (HE 202/2017 vp); 3) Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta ja laiksi valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta (HE 199/2017 vp). Edellä mainitut esitykset muodostavat tiedustelulakipaketin kokonaisuudessaan.

Sotilas- ja siviilitiedustelua koskevien hallituksen esitysten jatkovalmistelu toteutettiin sisäministeriön ja puolustusministeriön yhteistyönä kuitenkin niin, että sisäministeriö laati siviilitiedustelua koskevan hallituksen esityksen (HE 202/2017 vp) ja puolustusministeriön sotilastiedustelua koskevan hallituksen esityksen (HE 203/2017 vp). Esitysten jatkovalmistelussa otettiin huomioon työryhmien mietinnöt, mietinnöistä annetut lausunnot sekä erityisesti lainsäädännön arviointineuvoston lausunnot. Esitykset vastaavat keskeisiltä ratkaisuiltaan toisiaan lukuun ottamatta säädösteknisistä ratkaisuista johtuvia eroavaisuuksia.